DiVA
http://www.diva-portal.org

This is the published version of a paper published in .

Citation for the original published paper (version of record):

Sundberg, K., Huq, A M. (2021)
Hållbarhetsambitioner i svenska stora företag
Tidningen Balans Fördjupning, (4): 24-29

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:
http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-38736

Hållbarhets-ambitioner i svenska stora företag

Ambitionsnivån när det kommer till hållbarhetsfrågor förefaller vara relativt låg i många företag, enligt en studie gjord vid Högskolan Dalarna. Drivkrafterna för hållbarhetsarbete verkar främst ligga i att följa regler eller att generera vinst för företagen. Klas Sundberg och Asif M Huq vid Högskolan Dalarna lyfter i den här artikeln fram en modell för att analysera och diskutera ambitionsnivåer när det gäller företags hållbarhetsarbete.

Text: **Klas Sundberg & Asif M Huq**

I den här artikeln lyfter vi fram en modell för att analysera och diskutera ambitionsnivåer när det gäller företags hållbarhetsarbete. Tanken är framför allt att aktualisera ett ramverk för att bedöma ambitionsnivåer men också att redogöra för delar av en enkätstudie som genomförts under 2021. Bakgrunden är den diskussion som länge förekommit om företagens konsekvenser för samhället, vilket bland annat visat sig i skärpta regler om hållbarhetsredovisning som under senare tid krupit ner till att omfatta fler företag. Vi ser också ett ökat intresse från många håll, inte minst från revisionsprofessionen, bland annat manifesterat i tidningen Balans nummer 5 som helt genomsyrades av hållbarhetsfrågor i kölvattnet av IPCC:s rapport 2021.

Vi har undersökt synen på hållbarhetsarbete hos ledande personer i företag och analyserat detta i förhållande till omkringliggande faktorer. Genom en enkät har vi frågat VD:ar, ekonomidirektörer och hållbarhetsansvariga i cirka 850 svenska aktiebolag[1] om deras syn på företagens hållbarhet och hållbarhetsredovisning. De aktuella företagen har genom Sveriges ratificering av EU direktivet 2014/95/EU blivit ålagda att explicit utge hållbarhetsredovisning. Vi fick 157 svar som är användbara för den här studien. Enkäten inkluderar både öppna frågor vars inkomna fritextsvar vi själva kategoriserat enligt en typologi som förklarar ambitionsnivåer inom hållbarhetsområdet (van Marrewijk & Werre, 2003) och frågor med slutna svarsalternativ (enligt så kallad ordinalskala). Den genomförda kategoriseringen har ställts mot publik information om bland annat företagens lednings- och styrelsesammansättning, storlek och branschtillhörighet. Utifrån den fullständiga analysen framträder flera mönster som är motiverade att presentera bland annat för människor i företagsledande ställning, liksom för regelmakare och för dem som granskar hållbarhetsredovisningar (till exempel revisorer[2]).

När vi tolkat svaren har vi konstaterat att ambitionsnivån fortfarande förefaller vara relativt låg i många företag. Drivkrafterna för hållbarhetsarbete verkar främst ligga i att följa regler eller att generera vinst för företagen. I vissa fall har vi dock sett högre ambitionsnivåer. Det senare sammanfaller med företag som har en bred sammansättning (jämn könsfördelning) av ledningspersoner. Det gäller sammansättningen i både verkställande ledningsgrupper och styrelser. Studien visar också på högre ambitionsnivå för hållbarhetsarbete då yngre personer innehar toppositioner i företagen. Vi ser även att icke-tillverkande företag verkar ha högre ambitionsnivå än tillverkande företag. Enkäten innehåller också en fråga om hur företagsledarna upplever revisorernas engagemang gällande företagens hållbarhetsredovisning. Engagemanget upplevdes vara högre än vad vi hade förväntas oss utifrån nuvarande regelverk.

Ambitionsnivåer

För att avgöra företagens (eller närmare bestämt företagsledarnas) ambitionsnivå har vi ställt en fråga om hur de uppfattar att hållbarhet definieras i deras företag. De svar som inkommit har vi ställt mot kriterier för att inordnas under sex kategorier baserade på tidigare forskning (van Marrewijk & Werre, 2003). De sex kategorierna är: tvingande hållbarhetsstrategi (Law-abinding), tillmötesgående (Compilance), vinstdriven (Profit driven), engagerad (Caring), synergistisk (Synergistic) och holistisk (Holistic). Dessa kategorier har sin grund i ett hierarkiskt grundläggande värdesystem som återger och förklarar mänsklighetens natur (värden, föreställningar och beteenden).[3] Systemet kan användas för att t.ex. förklara hur människor och organisationer generellt reagerar på och hanterar utmaningar och hot från omgivningen. De sex kategorierna som tillämpas i den här studien framgår i *Figur 1* och förklaras

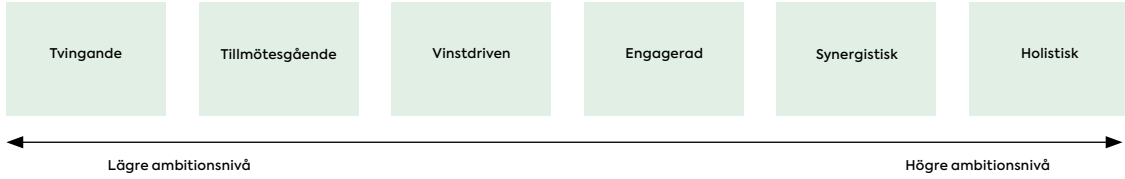

Figur 1: Kategorisering av ambitionsnivåer (Källa: Marrewijk & Werre, 2003).

kortfattat nedan inklusive de kriterier som gällt för varje kategori. Vi börjar med de kategorier som kan anses spegla en låg ambitionsnivå och avslutar med kategorierna med hög ambitionsnivå.

Tvingande

I den ”tvingande” kategorin har företagen ingen egen idé gällande hållbarhetsfrågor. Ett kriterium för att placeras i den här kategorin är att företagen engagerar sig i sådana spörsmål endast om det är nödvändigt, exempelvis på grund av regleringar eller publika påtryckningar. Typiska enkätsvar som vi bedömt som tillhörande denna kategori är: ”I våra fabriker och kontor skall lagstiftning hållas” och ”Företaget har inte vidtagit några åtgärder för hållbarhet utan förlitar sig till åtgärder vidtagna av tillverkare/leverantörer”. De företag som placeras i denna kategori kan förväntas ha ett tämligen okänsligt beteende i hållbarhetssammanhang om de inte kontrolleras och följs upp av någon extern part eller myndighet.

Tillmötesgående

Kategorin ”tillmötesgående” innefattar företag vars ledare visar medvetenhet om existensen av hållbarhetsfrågor, men de har en uppfattning om att ansvar och hantering av sådant främst ligger hos samhällets gemensamma sektor. Ett kriterium vi använt är att svaranden lutat sig mot generella men relativt enkla definitioner av hållbarhet, till exempel ”Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov” eller mer konkreta beskrivningar som indikerar en miniminivå för miljötänkande: ”tillverka och sälja produkter med så lite negativ miljöpåverkan som är möjligt till en för företaget rimlig kostnad”. Den här kategorin speglar alltså en något högre nivå av anpassning än att bara genomföra åtgärder som är av lagstiftaren framtvingat, men vi ser inte att hållbarhetsfrågor särskilt aktivt och konkret påverkar företagens verksamhet.

Vinstdriven

I kategorin ”vinstdriven” innehåller företagsledare som vi bedömer ser sin chans och hanterar hållbarhetsfrågor med ambition om att de ska resultera i en ökad lönsamhet för företaget. De kriterier vi lutat oss mot är alltså att intäkter förväntas öka eller att kostnader förväntas minska genom hållbarhetsarbetet. Det kan till exempel gälla de produkter som säljs eller genom att exempelvis återvinning kan innebära besparingar för företaget. Ett typiskt citat från enkätsvaren är: ”hållbarhetsarbete skapar ett värde för våra intressenter”. Vidare beskrivs hållbarhet som ”en viktig komponent av vår verksamhet och en förutsättning för våra tjänster” samt ”vi vill skapa produkter till våra kunder där vi hjälper dem att utföra ett hållbart användande”. Företag i denna kategori anpassar således sin affärsstrategi efter hållbarhetsfrågor men går inte längre än att detta arbete ska leda till högre vinst eller lönsamhet.

Engagerad
De som ingår i kategorin ”engagerad” bedöms ha kommit något längre i hållbarhetsarbetet än vad som motiveras av legala krav och vinstsyfte. Något vi särskilt tittat efter i det här fallet är om de svarande försöker etablera en dialog med intressenter och samhället i stort. Vanliga citat som vi klassificerat i denna kategori är: ”Vi verkar för att vårt lokalsamhälle ska vara levande” och ”Vi ska bidra till en hållbar framtid på ett ansvarsfullt sätt, minimera avfall och minska utsläpp, ta ett socialt ansvar, vara kostnads- och resursmedvetna”. Vi bedömer att ledningen i den här kategorin mer uttryckligt stödjer och balanserar företagens aktiviteter i förhållande till effekter på omgivningen jämfört med föregående kategorier.

Synergistisk
De företag som vi klassat som ”synergistiska” tar ett steg längre än de tidigare kategorierna. De har ett än tydligare intressentperspektiv genom att till exempel involvera och integrera de närmaste intressenterna i beslutsfattandet rörande hållbarhetsfrågor. Exempel på typiska enkätsvar är: ”Utifrån en intressentanalys fastställs de övergripande hållbarhetsmålen” eller ”Vi bjuder in alla våra intressenter i vår mission [avseende hållbarhet] – våra anställda, leverantörer, partners och kunder”. Vi uppfattar att det finns mycket engagemang för hållbarhetsfrågor i de här företagen. De har till exempel uppfattat en ”win-together” situation i att tillsammans med närliggande intressenter arbeta med hållbarhetsfrågor.

Holistisk
Ett viktigt kriterium för att klassas som ”holistisk” är att företagsledarna inte bara ser till företagets (egna) ekonomiska intressenterna utan höjer ambitionsnivån att också gälla samhället i en bredare bemärkelse. I den här studien gäller det framförallt företag som i grunden har andra avsikter än att generera vinster utan vars verksamhet egentligen syftar till exempelvis estetisk verksamhet, utbildningsverksamhet, politisk eller religiös påverkan. Vi har uppfattat få exempel inom denna kategori i vår enkät. När vi granskar enkätsvaren har vi funnit följande citat som vi bedömer kan ingå i denna kategori: ”[Vi ska bli] Sveriges friskaste län 2025 och för att komma dit måste vi i alla verksamheter arbeta långsiktigt och strategiskt med att främja varje persons rätt till god hälsa, kultur och utbildning och för att förebygga sjukdom och ohälsa” samt ”Som företag har vi stor möjlighet att påverka. Design med lång livslängd tror jag är mitt viktigaste bidrag till en grönare och skönare värld”.

Kategoriseringens resultat i våra tolkade enkätsvar

Den klassificering som ovan beskrivits består av tolkningar av inkomna enkätsvar. Dessa tolkningar är inte alltid självklara, utan vi har grundligt fått tänka till gentemot kriterierna och göra överväganden för att slutligen placera varje svar i respektive kategori.

Utfallet av klassificeringen framgår av Figur 2. Vi noterar vi att kategorin ”engagerad” är mest vanligt förekommande med 31 procent. Även kategorin ”vinstdriven” har hög andel med 22 procent. Vi har dock funnit relativt få företag som kunnat kategoriseras som ”synergistisk” (5 procent) och ”holistisk” (1 procent). Ur hållbarhetssynpunkt är det en besvärande stor andel företag som utifrån enkätsvaren kategoriseras som ”tvingande” eller ”tillmötesgående”. Totalt bedöms alltså 41 procent av det totala antalet företag ha en förhållandevis primitiv ambitionsnivå i hållbarhetsfrågor.

Ambitionsnivå	Andel rankade
Tvingande	22 %
Tillmötesgående	19 %
Vinstdriven	22 %
Engagerad	31 %
Synergistisk	5 %
Holistisk	1 %

Figur 2: Utfall bedömd ambitionsnivå.

Företagens ledning, storlek och branschtillhörighet

Utfallet i *Figur 2* har vi jämfört i förhållande till flera variabler som bland annat inkluderar ledningens sammansättning liksom företagens storlek och branschtillhörighet. Dessa data har vi erhållit från databasen Retriever Business som innehåller publik information om svenska aktiebolag.

Ledningens sammansättning

Vi har utifrån flera aspekter studerat ledningens sammansättning för att avläsa mönster i förhållande till företagens ambitionsnivå gällande hållbarhetsfrågor. De aspekter vi studerat är köns- och åldersfördelning samt om företagsledningarna inkluderar externa personer i ledningsgrupperna.

Företag som har med mer spridning (gällande kön och ålder) i både ledningsgrupp och styrelse har i vår studie högre ambitionsnivå i hållbarhetsfrågor jämfört med företag som har en mer homogen ledning. Den beskrivna ambitionsnivån är särskilt hög i företag som har en kvinnlig VD men också om kvinnliga ledamöter ingår i företagens styrelser. När vi ställer ambitionsnivån mot ålder uppfattar vi att de företag som har en yngre VD tenderar att ha högre beskriven ambitionsnivå än de företag som leds av äldre personer.

Gällande att företagen inkluderar externa personer i sina ledningsgrupper och styrelser kan vi inte se ett samband gentemot beskriven ambitionsnivå inom hållbarhetsfrågor, såsom andra studier gjort (t.ex. Liao, et al., 2015). Det kan givetvis inte uteslutas att denna variabel har betydelse, men då under andra förutsättningar än de som gäller för vår analys.

Branschtillhörighet, storlek och verksamhetsålder

Den beskrivna ambitionsnivån har också ställts mot företagens branschtillhörighet, storlek[4] och verksamhetsålder. I den här studien har icke-tillverkande företag högre beskriven ambitionsnivå än tillverkande företag, medan företagens storlek och verksamhetsålder generellt inte ger signifikant påverkan på beskriven ambitionsnivå. Utifrån denna bild kan det vara värt att särskilt vända sig till tillverkande industri med riktade insatser för att höja ambitionsnivåer. Vanligen anses denna sektor ha jämförelsevis större utmaningar när det gäller hållbarhetsfrågor.

Uppfattning om revisorernas engagemang

I enkäten har vi också frågat aktuella ledningspersoner om deras uppfattning om den externa revisorns engagemang gällande hållbarhetsredovisningen jämfört med den finansiella redovisningen. Svaren kunde ges på en tregradig skala med alternativen: a) lika mycket, b) mer engagerad eller c) mindre engagerad (jämfört med den finansiella redovisningen).

73 procent av de svarande anger att deras revisorer är mindre engagerade i hållbarhetsredovisningen jämfört med den finansiella redovisningen. 22 procent svarar att revisorerna är lika mycket engagerade i hållbarhetsredovisningen medan 5 procent menar att revisorerna engagerar sig mer i hållbarhetsredovisningen. I den här frågan ser vi inga signifikanta mönster relaterade till företagens bedömda ambitionsnivå liksom i fråga om andra studerade variabler.

Det är givetvis inte förvånande att nära tre fjärdedelar av företagsledarna uppfattar revisorernas engagemang för hållbarhetsredovisning som lägre än för den finansiella redovisningen. Siffran borde kanske rent av vara lite högre sett till hur årsredovisningslagen i dag är formulerad. Företagsledningarnas upplevelse av revisorns engagemang i fråga om hållbarhetsredovisning bör rimligen öka i framtiden genom nya regleringar, bland annat när CSRD får genomslag i lagstiftningen. Det blir intressant att följa upp den här aspekten då den kan få stor betydelse inte bara för företagen utan också för samhället i vidare bemärkelse. Vi uppfattar att en mer genomgripande trepartgranskning ökar transparens, incitament och krav vilket även kan smitta av sig på företagsledarnas ambitionsnivåer när det gäller hållbarhet.

Sammanfattande reflektioner av studien

Sverige som nation har en lång historia av hållbarhetsfrågor som är primärt rotad i kultur, normer och humanitära grunder (se till exempel Gjølberg, 2010). Vidare har svenska företag haft en relativt hög närvaro i olika globala hållbarhetsinitiativ och rankingar jämfört med andra OECD-länder (ibid.). En sådan kontext borde vara idealisk och vi hade förväntat oss en större andel företag med höga ambitioner (på den högra sidan av Figur 1). Därför blev vi förvånade över att så många företag hamnade på den vänstra sidan som på sin höjd illustrerar en vinstdriven ambition i hållbarhetsfrågor. Vad som är mer alarmerande är att

inte så mycket har hänt trots omfattande regeländringar under nästan två decennier. En studie av Hedberg & von Malmborg (2003) fann att svenska företag rapporterade hållbarhet primärt i syfte att uppnå organisatorisk legitimitet, det vill säga hur företagen uppfattas av andra intressenter (till exempel image). Detta uppfattar vi som tämligen låg ambitionsnivå (och skulle ha placerats på den vänstra sidan av Figur 1).

Trots att de studerade ambitionsnivåerna var mer basala än vi hade förväntat oss är vi ändå hoppfulla inför framtiden. Om företagsledningarna och styrelserna blir mer heterogena sett till kön och ålder hoppas vi att det kan påverka ambitionsnivåerna för hållbarhetsarbetet vilket vidare studier får belysa.

Vi ska också påminnas om att den här studiens datainsamling är genomförd under våren 2021. Därefter har hållbarhetsfrågor, särskilt gällande klimat och miljö ännu mer fokuserats bland annat efter extremväder på många platser i världen. Samtidigt med dessa verklighetens realiteter förstärks regleringstexterna på nationell och internationell nivå. Det finns därför skäl att tro att företagsledares engagemang för hållbarhetsfrågor kommer att bli större och att detta ytterligare kan höja företagens ambitionsnivå.

KLAS SUNDBERG,
fil.dr, verksam som lärare i företagsekonomi vid Högskolan Dalarna.

ASIF M. HUQ,
fil.lic, verksam som lärare i företagsekonomi vid Högskolan Dalarna och verksam vid Högskolan i Gävle.

Fotnoter

1) Vi vände oss till aktiebolag med något av villkoren 100-999 Mkr i nettoomsättning, 100-499 anställda, samt 100-499 Mkr i balansomslutning. Adresser till företagens ledningspersoner (VD, ekonomiansvarig och miljöansvarig) fick vi genom tjänsten Företagskontakt.se. För den här analysen tog vi endast med de svar som inkommit från personer i företag som omfattas av bestämmelserna i Årsredovisningslagen 6:10 vilket är något striktare än det totala urvalet.

2) Som bekant ska revisorerna enligt nuvarande lagstiftning yttra sig om huruvida en hållbarhetsrapport har upprättats eller inte, men kraven på trepartsgranskning förväntas öka bland annat genom föreslagna ändringar i det som nu benämns Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD).

3) Systemet utvecklades under 1950-60 – talen av Clare W. Graves, professor i psykologi.

4) Företagens storlek har bestämts utifrån nivån av totala tillgångar.

Referenser

- Gjølberg, M., (2010). Varieties of corporate social responsibility (CSR): CSR meets the "Nordic Model". Regulation & Governance, Volume 4, pp. 203-229.
- Hedberg, C.-J., & von Malmborg, F. (2003). The Global Reporting Initiative and the corporate sustainability reporting in Swedish companies. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, Volume 10, pp. 153-164.
- Liao, L., Luo, L., & Tang, Q. (2015). Gender diversity, board independence, environmental committee and greenhouse gas disclosure. The British Accounting Review, Volume 47, pp. 409-424.
- van Marrewijk, M., & Werre, M. (2003). Multiple levels of corporate sustainability. Journal of Business Ethics, Volume 44, pp. 107-119.